

MTT MUSIQA MASHG‘ULOTLARIDA TARBIYALANUVCHILAR YOSH PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARINI E‘TIBORGA OLISH

Tosheva N.T.

*BuxDPI Maktabgacha ta’lim kafedrası
p.f.f.d (PhD), v.b professor*

Islomova M.M.

*BuxDPI “Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi”
(maktabgacha ta’lim) mutaxassisligi I-bosqich
magistranti*

Tayanch so‘zlar: musiqa mashg‘ulotlari, yosh psixologik xususiyatlar, estetik did va madaniyat, xatti-harakatlar, ijtimoiy axloq va estetik did, axloqiy xarakter.

Ключевые слова: музыкальное воспитание, психологические особенности молодежи, эстетический вкус и культура, поведение, социальная этика и эстетический вкус, моральные качества.

Key words: music training, young psychological characteristics, aesthetic taste and culture, behavior, social ethics and aesthetic taste, moral character.

Bola rivojlanish jarayonida odamlarning ilgari o‘tgan avlodlari tomonidan yaratilgan predmet va hodisalar olami bilan alohida maxsus munosabatga kirishadi. Bola insoniyat qo‘lga kiritgan barcha yutuqlarni faol ravishda o‘zlashtirib, egallab boradi. Bunda predmetlar olamini, hamda ular yordamida amalga oshiriladigan xatti-harakatlarni, tilni, odamlar orasidagi munosabatlarni egallab olishi, faoliyat motivlarining rivojlanishi, qobiliyatlarning o‘zlashtirib borishi, katta yoshli kishilarning bevosita yordamida amalga oshirilib borilmog‘i kerak. Asosan, mana shu davrdan boshlab bolaning mustaqil faoliyati kuchaya boshlaydi. Bog‘cha yoshdagi bolalarga beriladigan tarbiya ularning murakkab harakatlarini takomillashtirish, elementar gigiyena, madaniy va mehnat malakalari hosil qilish, nutqini o‘stirish hamda ijtimoiy axloq va estetik didning dastlabki kurtaklarini yuzaga keltirish davridir.

Mashhur rus pedagoglaridan biri Lesgaftning fikricha, insonning bog‘cha yoshdagi davri shunday bir davrki, bu davrda bolada kelgusida qanday xarakter

xislatlari paydo bo'lishi belgilanadi va axloqiy xarakterning asoslari yuzaga keladi. Bog'cha yoshdagi bolalarning ko'zga tashlanib turuvchi xususiyatlaridan biri ularning serharakatligi va taqlidchanligidir. Bola tabiatning asosiy Qonunini shunday ifodalash mumkin: bola uzluksiz faoliyat ko'rsatishni talab qiladi, lekin u faoliyat natijasidan emas, balki faoliyatning bir xilligi va bir tomonlamaligidan charchab qoladi. Mana shu so'zlardan bog'cha yoshdagi bola tabiatning asosiy Qonuni bo'lmish serharakatligini ortiq cheklab tashlamay, balki maqsadga muvofiq ravishda uyushtirish kerakligi yaqqol ko'rinib turibdi.

Kattalar va tengdoshlari bilan bo'lgan munosabat orqali bola axloq normalari, kishilarni anglash, shuningdek, ijobiy va salbiy munosabatlar bilan tanisha boshlaydi. Bog'cha yoshdagi bola endi o'z gavdasini juda yaxshi boshqara boshlaydi. Uning harakati muvofiqlashtirilgan holda bo'ladi. Bu davrda bolaning nutqi jadal rivojlana boshlaydi. U yangiliklarni egallashga nisbatan o'zi bilganlarini mustahkamlashga extiyoj sezadi. O'zi bilgan ertagini qayta-qayta eshitish va bundan zerikmaslik shu davrdagi bolalarga xos xususiyatdir.

Bog'cha yoshdagi bolalar extiyoji va qiziqishlari jadal ravishda ortib boradi. Bu avvalo keng doiraga chiqish extiyoji, munosabatda bo'lish, o'ynash extiyojlarining mavjudligidir. Bog'cha yoshdagi bolalar nutqni bir muncha to'la o'zlashtirganlari va haddan tashqari harakatchanliklari tufayli ularda o'zlariga yaqin bo'lgan katta odamlar va tengdoshlari bilan munosabatda bo'lish ehtiyoji tug'iladi. Ular tor doiradan kengroq doyradagi munosabatlarga intila boshlaydilar. Ular endi qo'ni-qo'shnilarning bolalari bilan ham jamoa bo'lib o'ynaydilar. Hamma narsani bilib olishga bo'lgan ehtiyoj kuchayadi. Bog'cha yoshdagi bola tabiatiga xos bo'lgan kuchli ehtiyojlardan yana bir uning har narsani yangilik sifatida ko'rib bola uni har tomonlama bilib olishga intilishidir. Bog'cha yoshdagi bolalar hayotida va ularning psixik jihatidan o'sishida qiziqishning roli ham kattadir. Qiziqish xuddi ehtiyoj kabi bolaning biror faoliyatga undovchi omillardan biridir. Shuning uchun ham qiziqishni bilish jarayoni bilan bog'liq bo'lgan murakkab psixik hodisa desa bo'ladi. Musiqiy ta'lim–tarbiyaning muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun uning psixologik asoslarini o'rganish o'ta muhimdir.

Bizning hayotimizda musiqa har bir uyga kirib borgan. Musiqa mavzui o'z xususiyatiga ega bo'lib, inson va voqelikdagi barcha tomonlarni qamrab ololmagani uchun, eng avvalo, inson ichki ma'naviy dunyosini, uning tuyg'u va kayfiyatini ifodalaydi. Musiqada musavvirlik va haykaltaroshlikdan farqli tarzda dunyo haqida tasavvurlar emas, balki tuyg'ular va kayfiyatlar hosil qiladi. Musiqada tuyg'ular hayotiy tuyg'ularning aynan o'zi bo'lmay, ular tanlab olingan, tasodifiy lahzalardan tozalangan, muayyan orzular nuqtai nazardan anglangan bo'ladi. Musiqa inson hissiyotlari holatining barcha rango-rang tovlanishlarini aks ettirishga qodir. U eng murakkab tuyg'ular, eng nozik kechinmalar va kayfiyat

holatlarini ham ifoda eta oladi. Musiqa vaqt mezoniga amal qilib, kechinmalarning o'zgartirib turishlari, avjlanishi va pasayishi jarayonlarini qamrab oladi.

Musiqa inson ichki dunyosining hissiyotli tomonlari bilan birga ma'naviy olamini butunligicha ifoda etib, uning aqliy va iroda qudratini, yaxlit qiyofasini yarata oladi. U ruhiy tizim xususiyatlarini ifodalash, milliy ruh holatlarini vujudga keltirish imkoniyatiga ham ega. Buyuk bastakorlar ijodida u yoki bu xalqqa xos bo'lgan ruhiy tizim xususiyatlari, tuyg'u holatlari va voqelikni in'ikos etish imkoniyatlari beqiyosligi yaqqol ko'rinadi. Milliy ruh xususiyatlarini musiqa vositalarida aks ettirish jarayonida xalq musiqiy ijodi katta o'rin tutadi. Buyuk rus fiziologi I.P.Pavlov ta'limotiga ko'ra, inson kechirayotgan turli his tuyg'ular bosh miya yarim sharlari po'stloq qismining faoliyati asosida yuzaga keladi. Atrof muhitning inson organizmiga doimiy ta'siri va organizmning bu ta'sirlarga Qonuniy javob reaksiyasi natijasida asta-sekin ma'lum bir munosabatlar tizimi vujudga keladi. I.P.Pavlov buni – dinamik stereotip, deb atagan edi. I.P.Pavlovning dinamik stereotip haqidagi ta'limoti kishidagi hissiyotlarning fiziologik va psixologik tabiatini chuqurroq o'rganishda katta ahamiyatga egadir. Gap bog'cha bolalarida estetik hissiyotni tarkib toptirish haqida borar ekan, e'tiborni avvalo ikki muhim masalaga qaratishimiz kerak:

1) bolalarda estetik hissiyotning paydo bo'lishi uchun obyektiv shart-sharoitlar mavjudmi?

2) bolalar san'at asarlarini go'zallik nuqtai nazaridan baholay oladilarmi?

Psixologiya fanidan ma'lumki, voqelik ta'siri ostida paydo bo'ladigan sezgi va idrok hissiyotning asosiy manbaidir. Bolalarda bosh miya va sezgi organlarining taraqqiyoti yetarli darajada yuksak bo'lmaganligi tufayli ularda sezuvchanlik bir muncha ta'sirli bo'ladi.

Musiqani to'la to'kis idrok etish uchun diqqat, xotira va musiqiy tafakkur zarur va muhimdir. Ana shundagina insonning tasavvuri yordamga keladi va estetik hissiyot shakllanadi. Aytilganlardan ko'rinib turibdiki, musiqiy asarni to'liq idrok etish uchun inson psixikasining faoliyati xilma-xil bo'lmog'i lozim. Musiqiy bilimlarni o'zlashtirishdan maqsad bolalarning musiqiy asarning lad, o'lchov, sur'at, registrini aytib berishlari emas, balki musiqaning yuqoridagi ifoda vositalari orqali ularda shaxsga xos bo'lgan xususiyatlarni: ijodiy qobiliyat, erkin yo'naltirilgan diqqat, musiqiy xotira, tasavvur, faollikni, tashabbuskorlikni shakllantirishdir. Bolalar hissiyotining o'ziga xos xususiyatlaridan biri uning muayyan sharoit bilan bog'liqligidir, ya'ni bolalarda sodir bo'ladigan hissiy kechinmalar aniq bir sharoitdagina vujudga keladi. Shunga ko'ra ularni qiziqtiradigan, diqqatlarini jalb etadigan sharoitni yaratish ularda estetik hissiyotning, musiqiy madaniyatni o'stirishning eng muhim shartidir. Bolalar biror bir musiqiy asarni tinglar ekanlar, musiqaning rang-barang ovozlari, ifoda

vositalarini (temp, ritm, kuy, o'lov, registr, dinamika va hokazolar), xarakter va kayfiyatini farqlashni, eshitilgan musiqiy asarlarning qaysi janrga mansubligini, mumtoz, estrada yoki boshqa musiqalarni bir-biridan farqlay olishni hissiy-emotsional jihatdan idrok eta boradilar, boshqacha qilib aytganda, ularning musiqiy didlari shakllana boradi. Musiqiy did, musiqiy dunyoqarashning shakllanishida mashg'ulotlardan tashqari va ta'lim muassasasidan tashqari ishlarning qay darajada yo'lga qo'yilganligi, bolalarning yashash sharoitlari, oiladagi muhit va oilaning musiqaga nisbatan munosabati, ota-onalarning va boshqa oila a'zolarining musiqaga qanday munosabatdaliklari ham g'oyatda muhimdir.

Musiqiy ohangdorlik inson nutqi ohangiga o'xshab ketadi. Odam o'zining his-tuyg'u holatini boshqalarga nutqi ohangi orqali bildiradi, nutq ohangi ovoznig balandligi, pastligi, tebranishi, vazni orqali namoyon bo'ladi. Aytish mumkinki, inson nutqi ohangining ulkan ifoda imkoniyatlari musiqiy ohangga tabiiy shart-sharoit yaratadi, unda ohang butunlay yangi badiiy sifat oladi. Inson nutqi ohangi musiqa badiiy tilining asosi bo'lib, bastakorning voqelikka munosabatini musiqada aks ettirishda vosita bo'lib xizmat qiladi. Ko'p asrlik tajriba nutq ohangi imkoniyatlari insonning musiqiy sezgirligi va idrokliligini, musiqani idrok etish qobiliyatini vujudga keltirdi.

Bolaning kamol topishida qiziqishning ahamiyati shundaki, bola qiziqqan narsasini mumkin qadar chuqurroq bilishiga intiladi va binobarin uzoq vaqt davomida qiziqqan narsasi bilan shug'ullanishdan zerikmaydi. Bu esa o'z navbatida bolaning diqqati hamda irodasi kabi muhim xislatlarni o'stirishga va mustahkamlashishga yordam beradi. Bolaning qobiliyatlari musiqiy faoliyat jarayonida rivojlanadi. Ushbu rivojlanishni bolalarning yosh psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda to'g'ri tashkil etish va yo'naltirish musiqa tarbiyachilarining vazifasidir. Masalan, bolani ilk bolalik davridan tovushlar balandligini ajratishga o'rgatilmasa, u yetti yoshga yetganida o'zidan kichik bolalar osongina bajara oladigan vazifalarni bajara olmaydi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning musiqiy rivojlanishning muhim xususiyatlari quyidagilardan iborat:

1. Ularning eshitish sezgisi, musiqiy eshitish qobiliyati rivojlanib boradi;
2. Har xil xarakterdagi musiqaga emotsional ta'sirchanlikning sifati va darajasi ortadi;
3. Qo'shiq kuylash musiqiy-ritmik ijrochilikda qo'llaniladigan sodda ko'nikma va malakalar shakllanadi.

Bolalar yoshi xususiyatlari. Maktabgacha ta'lim muassasalari tarbiyalanuvchilarining yoshiga ko'ra hosil qiladigan qobiliyat va imkoniyatlarini ko'rib chiqamiz.

Bir yoshli bolalar – psixolog A.Lyublinskayaning to‘plagan ma’lumotlariga ko‘ra, go‘dakning 10-12-kunlarida eshitish organi ishga tushar ekan. Ikki oylik go‘dak esa, musiqa tovushlarini eshitganda, qimirlamay, jim bo‘lib qolar ekan. 4-5-oylarida bola tovush kelayotgan tomonga qaray boshlaydi. Ilk bolalik davrlaridayoq go‘daklarda musiqa tovushlariga nisbatan shaxsiy munosabat shakllana boradi. Birinchi yilining oxirlarida bolaning umumiy eshitish hissi shakllanadi. Bolakay kattalardan har xil musiqani tinglab uni o‘ziga xos intonatsion (o‘xshash ovozlari chiqarib) xirgoya qiladi. Musiqaga nisbatan emotsional munosabat bildirish, eshitish hissiyotlarini rivojlantirish ilk bolalikdan musiqiy tarbiyani amalga oshirishga xizmat qiladi.

Ikki yoshli bolalar – musiqani idrok etishda bolalar yorqin emotsiyalarini namoyon etadilar. Eshitish hissiyoti tabaqalashgan bo‘ladi: bola yuqori va quyi, baland va past tovushlarni, hatto, tembrni ham farqlay oladi. Bolada ilk kuylash ko‘nikmalari ongli ravishda shakllana boradi; bola kattalarga qo‘shilib kuylay boshlaydi. Bola oddiy musiqiy harakatlar – chapak chalish, oyoqni to‘pillatish, musiqa ostida aylanish kabi faoliyatlarni bemalol bajara oladi.

Uch va to‘rt yoshli bolalar – eshitish hissida individual ajralib turish holllari ko‘rinadi. Masalan, murakkab bo‘lmagan kuyni aniq ijro etishlari mumkin. So‘zlarni ifodalashda avval alohida so‘zlarni qo‘llagan bo‘lsalar, endi ularni bir-biri bilan bog‘lagan holda ishlata oladilar. Tafakkurlarida ham sezilarli o‘zgarishlar ro‘y beradi. Ko‘rgazmali-harakatli tafakkurlari ko‘rgazmali-obrazli tafakkurga aylanadi. Bu yoshdagi bolalar o‘zlari mustaqil harakatlar bajara oladilar hamda mustaqil ravishda raqsga tushib o‘ynaydilar.

Besh yoshli bolalar – bolalarning faol tarzda “nimaga?”, “Qayerdan?” kabi savollarni paydo bo‘lishi davridir. Bola voqea va hodisalar o‘rtasidagi aloqalarni anglay boshlaydi va ularni oddiy usulda umumlashtira boshlaydi. Bolalar kuzatuvchan, ayniqsa, musiqaning quvnoq yoki g‘amgin, tovushlari baland yoki pastligi, qanday cholg‘u asbobida ijro etilayotganligini bemalol aniqlay oladilar. Ular qo‘shiqni qanday ijro etish kerakligini, qanday harakatlar bajarish kerakligini yaxshi tushuna boshlaydilar. Bu davrda bolalarning ovozlari jarangdor va yorqin tus oladi. Ovoz intonatsiyalari turg‘unlashib boradi, lekin hali kattalarning ko‘magiga muxtoj bo‘ladi. Bu yoshda eshitish qobiliyati shakllana boradi. Bu davrda harakatlarning asosiy turlarini – yurish, yugurish, sakrash kabi faoliyatlarni yaxshi o‘zlashtira boshlaydilar. Bolalar o‘z individual xususiyatlaridan, qobiliyatlaridan kelib chiqib bir faoliyat turini afzal ko‘rishlari mumkin.

Olti va yetti yoshli bolalar – bu davrda bolalar maktabga tayyorgarlik ko‘ra boshlaydilar. Musiqa mashg‘ulotlarida olingan bilim va taassurotlariga asoslanib

bolalar musiqiy asarlarga sharh berishlari, musiqaning ifoda vositalarini aniqlashlari, musiqiy kayfiyat belgilarini ajrata olishlari mumkin.

Bu davrda bolalar rivojlana boradilar va bir necha rivojlanish bosqichlaridan o'tadilar:

- emotsional rivojlanish – oddiy musiqiy tovushlarga keskin yoki yorqin emotsional reaksiya berish;
- hissiyot, idrok va eshitishning rivojlanishi – musiqiy tovushlarni alohida idrok etishdan, butun, ongli va faol idrok etish, tovushning xususiyatlari, balandligi, tembri, dinamikasi, ritmini idrok etish;
- munosabatlar bildirish jarayoni – beqaror qiziqishlardan barqaror qiziqishlarga, ehtiyojlarga o'tish, musiqiy didning ilk qirralarining paydo bo'lishi;
- ijrochilik faoliyati – ko'rib bajariluvchi faoliyatlar, musiqiy ritmik hamda kuylash faoliyatida taqlidchanlik.
- Bolaning musiqiy rivoji bu to'g'ri va uzluksiz ravishda yo'lga qo'yilgan faol musiqiy jarayondir. Bu rivojlanish quyidagicha kechadi:
- Hissiy munosabat. Oddiy musiqiy tasavvurdan murakkab va ko'ptomonlama rivojlangan musiqiy asarlarni tushuna olish;
- Musiqani eshitish qobiliyati — musiqaning tembri, tovush balandligi, musiqa ifoda vositalari.
- Ijrochilikning ilk shakllanishi. Bola o'zining bilim va ko'nikmalariga tayanib, unga tanish bo'lgan musiqaga matn yoki raqs elementlarini ijro etish.

Musiqa tarbiya boshqa sohalar kabi o'ylab chiqilgan tizim va rejalarga asoslanib uzluksiz olib boriladigan jarayondir, ya'ni har bir mashg'ulotda o'ylab chiqilgan ma'lum maqsad sari birin-ketin qadamba-qadam erishiladi. Bu jarayonda musiqa rahbari sardor vazifasini o'taydi va bolalarni o'zi bilan ergashtirib yuradi. Bu jarayonning yana bir muhim jihatlaridan biri bu – har bir bolaning individual dunyoqarashi va iqtidorini nazarda tutish kerak. Ayrim bolalarga tanbeh berish bilan kifoyalansa, ayrim bolalarga tanbeh salbiy ta'sir ko'rsatib, ular o'z faoliyatlarini ko'rsatmay yanada qisilib qolishadi.

Bolalarning shaxs sifatida tarbiyalash uchun ta'lim jismoniy va ongli tarbiya uyg'unlikda olib borilishi kerak. Bu maqsadga erishish uchun bolalarda to'g'ri tashkillashtirilgan musiqiy mashg'ulotlar tashkil etiladi. Estetik tarbiya maktabgacha yoshdagi bolalarda go'zallikni tushunish, uni his qilish, yaxshi va yomonni, badiiy san'at turlarini farqlay olish va ularga ijodkorona yondashishga yo'naltirilgandir. Estetik tarbiyaning eng ko'zga ko'ringan omillaridan biri bu — musiqadir. Bu maqsaddarga erishish uchun maktabgacha yoshdagi bolalarning umumiy musiqiyiligini rivojlantirish kerak.

Bolalarning umumiy musiqiyiligiga nimalar asos bo‘ladi: musiqa bolaning estetik tarbiya omili sifatida unga go‘zallikni kabul qilish, tushunish qobiliyatlarini rivojlantirish. Bu masalalarni xal etish uchun umumiy musiqiylikni rivojlantirish zarurdir.

Musiqiy omillar 3 tamoyilga bo‘linadi:

1. Musiqaning xarakteri, kayfiyatini his etish, musiqaqa emotsional munosabat bildirish (musiqaning ifodaviyiligi va tasviriyiligi). Bolada musiqani tinglaganda uning xarakteriga mos kayfiyatda bo‘lishiga erishish kerak.

2. Eng yorqin musiqiy obrazli asarni tinglash, taqqoslash va baho berish. Bunda musiqa ifoda vositalari, musiqiy asboblarning tembrlari, eshitish madaniyati talab etiladi. Masalan, cholg‘u asboblarning yuqori va past tembrlari (skripka - alt, kontrabas- violonchel va boshqa asboblarning).

3. Musiqaga ijodkorlik munosabatini bildirish. Har bir bola biror musiqiy asarni eshitib o‘zicha badiiy tasavvur qiladi va qo‘shiqda, o‘yinlarda, raqs elementlari bilan hissiy munosabat bildirishi mumkin.

Bu bolalarda ijrochilikning ilk namoyishlari, ya‘ni ilk urug‘lari bo‘lishi mumkin.

I. Musiqa — bolalarning aqliy faoliyatining faollashtiruvchi omildir.

II. Musiqa — axloqiy olim bo‘lib, ma‘naviyatning ajralmas qismini tarkib toptiradi. Musiqadan an‘analarga hurmat, Vatanni sevish va boshqa tarbiyaviy axloqiy muammolarni tarbiyalaydi.

III. Musiqa — jismoniy tarbiya omili hamdir.

Endi bu omillarnin birma-bir ko‘rib chiqamiz:

I. Musiqa bolaning hissiyotiga va kayfiyatiga ta‘sir qiladi. Bu bolalarga asarni tanishtirar ekanmiz ularda musiqani his qilish, u bilan birga kechinmalarni boshdan kechirishga o‘rgatamiz. Qardosh va chet el qo‘shiqlari va raqslarini o‘rgatar ekanmiz bu xalqlarning an‘analari, tarbiyasi bilan ham tanishtiramiz. Musiqaning boy janrlari - qaxramonlik obrazi yoki lirik obrazlarni, yumor yoki raqsonna kuyni eshitib tushunishga undaydi. Musiqa bolalarning ichki dunyosini boyitishga xizmat qiladi. Ta‘lim va tarbiya masalalari jamoa bo‘lib kuylashda, raqs va o‘yinlarda namoyon bo‘ladi, chunki bolalar bu jarayonlarda jamoa deb his qiladilar. Kuylash faoliyati birgalikni, birdamlikni talab etadi. Jamoa bo‘lib kuylash jarayonida bola o‘zini yolg‘iz his qilmaydi va asta-sekinlik bilan uning individual rivojiga ham ta‘sir qiladi. Musiqa mashg‘uloti bolaning umumiy madaniy tarbiyasiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Musiqa mashg‘ulotlari jarayonida turli faoliyatlarni qo‘llash (qo‘shiq kuylash, tinglash, musiqa cholg‘u asboblariida ijro etish, musiqiy ritmik harakatlar) bolalarda diqqatni jamlash, tez reaksiya va irodasini kuchaytiradi: qo‘shiq kuylash jarayonida birga boshlab birga tugatish; raqs va o‘yin jarayonida musiqani tempini sezish talab etiladi.

II. Musiqani idrok etish. Bu bolaning axloqiy va aqliy rivojining uyg'unligi bilan olib boriladi, ya'ni diqqatini jamlash, musiqaga nisbatan kuzatuvchilik, uni taqqoslash va farqlay olish talab etiladi. Bola musiqiy asarni tinglagandan so'ng bola musiqa haqida ilk fikrlarini bildiradi: asarning umumiy xarakterini, qo'shiqdagi badiiy matnini, musiqa ifoda vositalariga e'tiborini qaratadi. Bu e'tiborni shakllantirish uchun albatta musiqa rahbari ko'magi kerak.

III. Musiqa insonning nafaqat kayfiyatiga, estetik rivojiga balki umumiy organizmiga ham ta'sir o'tkazadi. Bola musiqa tinglaganda, kuylaganda, raqs davomida butun organizm faoliyat olib boradi (nafas yo'llari, mushaklar, qon aylanishi, asab tizimi va boshqa a'zolar). Bu masala bo'yicha ko'plab fiziolog olimlarimiz ish olib borishgan va o'z izlanishlarida juda ko'plab ma'lumotlarni berishadi. Shulardan biri fiziolog olim P.N.Anaxin ta'kidlashicha: «Kichkina go'dak bola major va minor ladida yozilgan asarlarni tinglab ko'rganida shunga mos kayfiyatini ko'rsatgan ekan». Bu uning ruhiy psixikasiga ta'sir ko'rsatadi. Qo'shiq kuylashda bolalarda ovoz apparati, tovush paylari va hattoki, talafuzi rivojlanadi. Bola to'g'ri o'trib kuylaganida tanasi, ko'krak qavasi va nafas organlari yaxshi ishlaydi va rivojlanadi. Qo'shiq aytish va raqslar maktabgacha yoshdagi bolalar musiqiy rivojlanishida asosiy omillardan biridir.

Adabiyotlar:

1. Qodirov R. G'. "Musiqa psixologiyasi" T: Musiqa. 2005- yil.
2. Sharipova G., Yakubova Sh. Maktabgacha ta'lim muassasalarida musiqa o'qitish metodikasi Toshkent-Cho'lpon nashriyoti -2007 yil
3. Bola ma'naviyatini shakllantirish. (Yo'ldoshev J.tahriri ostida.) – Toshkent: Sharq, 2000.-yil.
4. Bolalarni tarbiyalashda oila, mahalla, maktab hamkorligi konsepsiyasi. –Toshkent: Rahbar, 1998 - yil.
5. Soipova D. Musiqa o'qitish nazariyasi va metodikasi. Toshkent Musiqa nashriyoti 2009 – yil.
6. Soliyev N. Musiqa savodi ailifbosi T.:G'ofur G'ulom 2003 y
7. Umarov.E. Estetika T.: "O'zbekiston", 1995y., -210–bet

РЕЗЮМЕ

Ushbu maqolada MTTlarda musiqa mashg'ulotlarida tarbiyalanuvchilar yosh psixologik xususiyatlarini e'tiborga olishning nazariy hamda amaliy jihatlarini, bola rivojlanishida musiqaning o'ni va ahamiyati to'g'risida ma'lumot berilgan.

РЕЗЮМЕ

В данной статье представлена информация о теоретических и практических аспектах учета юных психологических особенностей учащихся на уроках музыки в дошкольных образовательных организациях, о роли и значении музыки в развитии ребенка.

SUMMARY

This article provides information on the theoretical and practical aspects of taking into account young psychological characteristics of students during music lessons in preschool educational organizations, the role and importance of music in child development.